

*Carola Herberts*

## Topelius skriftliga kvarlåtenskap får nytt liv

Zacharias Topelius (1818–1898) produktion ges nu för första gången ut i en fullständig, textkritisk, kommenterad utgåva. Den blir tillgänglig i både tryckt och elektronisk form. Utgivningen initierades av Svenska litteratursällskapet i Finland och arbetet inleddes 2005. I höst utkommer den första delen, lyrksamlingen *Ljungblommor*, utgiven av Carola Herberts i samarbete med Clas Zilliacus.

Målsättningen med utgivningsprojektet är att tillhandahålla Topelius hela skriftliga kvarlåtenskap för allmänheten. Merparten planeras vara utgiven till 2018, dvs. 200 år efter skaldens födelse. Hans dagböcker, anteckningar, brev, dikter, föreläsningar, skådespel, romaner, noveller, bildverk, barnlitteratur, publicistik och psalmer ger en mångfasetterad bild av 1800-talets Finland och har stor relevans för studerande och forskare inom olika discipliner.

Den elektroniska utgåvan kommer att innehålla en fullständigare textkritisk apparat än bokutgåvan. Förutom inledningstexter, kommentarer, varianter och manuskript till de olika verkdelarna, publiceras också tilläggfunktioner av olika slag: heltäckande person- och ortregister, kronologisk databas, bildbank och faksimil.

De tryckta delarnas antal blir 14, fördelade på 23 band. Efter det första lyrikbandet utkommer bildverket *Finland framställt i teckningar* i januari 2011, utgivet av Jens Grandell och Rainer Knapas. Därefter planeras två tryckta utgåvor per år; närmast *Hertiginnan af Finland och andra historiska noveller* och *Noveller* 2012, samt *En resa i Finland* och *Dagböcker* 2013. Dessutom kommer en stor del av materialet endast att publiceras elektroniskt, t.ex. de många brevkorrespondenserna och föreläsningarna i historia och geografi.

I den första delen samlas Topelius tre första diktsamlingar: *Ljungblommor* I–III (1845, 1850, 1854). 1860 utgavs dikterna i Sverige i en reviderad upplaga, *Sånger* I, med ett urval från de tre tidigare samlingarna, kompletterat med tjugo nyintagna dikter, som också ingår i den aktuella volymen. Den svenska upplagan blev en stor publikframgång, och trycktes i sju upplagor i över 20 000 exemplar.

Tematiskt kan dikterna indelas i tre huvudkategorier: kärlekslyrik, samtidslyrik och naturlyrik. Av kärlekslyriken är flertalet av tidigt datum, och avspeglar Topelius erotiska historia under hans unga år. Till samtidslyriken hör förutom dikter som kommenterar det politiska skeendet, också nyårsdikter och minnesdikter tillägnade bemärkta män. Topelius utnyttjade olika genrer för att föra fram ett budskap; de ämnen han behandlar

i tidningsartiklar, historiska noveller eller dramer gav han ofta också en poetisk form. De allra flesta av samtidsdikterna skrevs som bidrag till *Helsingfors Tidningar* som Topelius var redaktör för 1841–1860, och flera av dem blev historiskt viktiga; ”Finlands Namn”, ”Saima kanal”, ”Islossningen i Uleå elf”. De dikter som emellertid överlevt bäst är de dikter som hyllar den finska naturen. Här intar Sylvias visor en särställning – visorna har fått stor spridning inte minst genom flera kända tonsättningar. En fjärdedel av dikterna i *Ljungblommor* tonsattes före skaldens död 1898, och åtskilliga nya tonsättningar tillkom under 1900-talet.

Den nu aktuella utgåvan inleds med en orienterande inledning författad av professor Clas Zilliacus. Här ingår också en översikt av den samtida receptionen och senare forskning. Varje dikt förses med en kort kommentar som syftar till att placera in dikten i en biografisk, historisk och litterär kontext. Här ges också ord- och sakförklaringar. Nätutgåvan har fler bakgrundsteckningar och utskrivna citat än bokutgåvan, samt fördjupande kompletteringar. Eftersom den elektroniska utgivningen möjliggör uppdateringar, kommer relevanta tillägg också att kunna publiceras efterhand.

Karakteristiskt för Topelius var att han ständigt omarbetade sina skönlitterära verk. Detta gäller inte minst dikterna, och i synnerhet de tidiga. Från den första manuskriptversionen till den sista reviderade upplagan (1888) kan en dikt ha undergått betydande förändringar: dikten kan ha strukturerats om, strofer blivit tillagda eller borttagna och formuleringar. De flesta ändringar är att betrakta som språkliga och stilistiska förbättringar; dikterna får ofta en mer poetiskt genomarbetad form och större koncentration i senare redaktioner. Men ändringarna kan också vara av mer genomgripande art: en ny synvinkel kan träda fram och ett nytt perspektiv föras in. I några samtidsdikter har tidsperspektivet förskjutits i senare upplagor och på så sätt anpassats för en ny tid. De patriotiska inslagen har ibland accentuerats i efterhand, ibland tonats ned. I några dikter märks också skaldens allt större benägenhet att formulera en sensmoral i versioner av sent datum.

För redovisningen av de olika varianterna ger den digitala utgåvan utmärkta visningsmöjligheter. Här kan valbara manuskript och tryck jämföras med varandra i parallella kolumner. Skillnaderna i förhållande till grundtexten är markerade. Diktmanuskripten har fotograferats för den digitala utgåvan, och manuskripten visas också utskrivna, med eller utan s.k. interna varianter, dvs. strykningar och ändringar. I bokutgåvan redovisas ändringarna i förteckningar.

Topelius dikter har framförallt traderats via *Samlade Skrifter* som utkom 1904 på Bonniers förlag. Utgåvan har inkonsekventa etableringsprinciper, och resultatet är ibland diktversioner som Topelius inte auktoriserat. Den textkritiska utgåvan presenterar versioner auktoriserade av författaren, och genom den omfattande variantapparaten

kan tillkomstprocessen och senare författaringrepp följas i detalj. Hänvisningarna till tidigare kommentarer och analyser förser intresserade forskare med material för fortsatta, fördjupade studier.

*Topelius på nätet: [www.topelius.fi](http://www.topelius.fi)*